

PRAVO I DIGITALNE TEHNOLOGIJE
Priredio: Dr Marko Carić, redovni profesor

LAW AND DIGITAL TECHNOLOGY
Edited by: Marko Carić, PhD, Full Professor

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
Pravni fakultet u Novom Sadu
University Business Academy Novi Sad
Faculty of Law in Novi Sad

Novi Sad 2019.

Zbornik referata sa XVI Međunarodnog naučnog skupa
„Pravnički dani - Prof. dr Slavko Carić”
26. – 28. septembar 2019. godine u Novom Sadu,
u organizaciji Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu
Pravni fakultet u Novom Sadu

Izdavač:

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu,
Pravni fakultet u Novom Sadu
Geri Karolja br. 1, telefon: 021 400 – 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Recenzenti:

Dr Marko Carić, redovni profesor Emeritus dr Milorad Bejatović Akademik dr Vesna Vučković, redovni profesor	Dr Darko Golić, vanredni profesor Dr Predrag Mirković, vanredni profesor
Dr Mirjana Knežević, redovni profesor Dr Vladimir Medović, vanredni profesor	Dr Mirko Smoljić, vanredni profesor Dr Marijana Mladenov, docent Dr Jelena Stojšić-Dabetić, docent Dr Joko Dragojlović, docent
Dr Vladimir Kozar, vanredni profesor	

Za izdavača:

Dr Marko Carić, redovni profesor

Urednik:

Dr Marko Carić, redovni profesor

Štampa:

Štamparija FELJTON, Novi Sad

Tiraž: 80

ISBN
978-86-6019-103-0

Programski odbor:

Dr MARKO CARIĆ, redovni profesor | Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet u Novom Sadu, Dekan | Republika Srbija
Emeritus dr MILORAD BEJATOVIĆ | Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet u Novom Sadu | Republika Srbija

Dr MIRKO KULIĆ, redovni profesor | Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet u Novom Sadu, Rektor | Republika Srbija

Akademik dr MIODRAG N. SIMOVIĆ, redovni profesor | Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine | Bosna i Hercegovina

Dr DUŠANKA ĐURĐEV, redovni profesor | Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet u Novom Sadu | Republika Srbija

Dr MILENKO KREĆA, redovni profesor u penziji | Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu | Republika Srbija

Dr RODOLJUB ETINSKI, redovni profesor u penziji | Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Urednik Sekcije za međunarodno pravo Kopaoničke škole prirodnog prava | Republika Srbija

Akademik dr RADOVAN VUKADINOVIĆ, redovni profesor | Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci | Bosna i Hercegovina

Dr MIRJANA KNEŽEVIĆ, redovni profesor | Univerzitet u Kragujevcu, Ekonomski fakultet | Republika Srbija

Akademik dr VESNA VUČKOVIĆ, redovni profesor | Univerzitet "Adriatik" – Bar, Sudija Vrhovnog suda Crne Gore | Republika Crna Gora

Dr MILE MATIJEVIĆ, redovni profesor | Univerzitet za poslovne studije, Fakultet pravnih nauka, Dekan | Bosna i Hercegovina

Dr MIRKO SMOLJIĆ, vanredni profesor | Sveučilište Sjever, Varaždin | Republika Hrvatska

Dr SLAVOMIR RUDENKO | Pravni fakultet, Panevropski univerzitet u Bratislavi | Republika Slovačka

Dr IVAN BULATOVIĆ, profesor strukovnih studija | Beogradska poslovna škola – Visoka škola strukovnih studija, Nacionalni savet za visoko obrazovanje | Republika Srbija

Mr KAMENKO KOZARSKI | Predsednik Prekršajnog suda u Novom Sadu | Republika Srbija

MIROSLAV ALIMPIĆ | v.f. predsednika Višeg suda u Šapcu, Sudija Apelacionog suda u Novom Sadu | Republika Srbija

Dr ILIJA ZINDOVIĆ | Sudija Apelacionog suda u Kragujevcu | Republika Srbija

Organizacioni odbor:

Dr MARKO CARIĆ, redovni profesor - Predsednik Organizacionog odbora
Emeritus dr MILORAD BEJATOVIĆ
Dr ŽELJKO BJELAJAC, redovni profesor
Dr VLADIMIR MEDOVIĆ, vanredni profesor
Dr VLADIMIR KOZAR, vanredni profesor
Dr DARKO GOLIĆ, vanredni profesor
Dr PREDRAG MIRKOVIĆ, vanredni profesor
Dr MARIJANA MLADENOV, docent
Dr JELENA STOJŠIĆ- DABETIĆ, docent
Dr JOKO DRAGOJLOVIĆ, docent

Sekretar:

Dr MAJA SUBOTIN, docent

Dr Vladimir Medović, vanredni profesor
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu,
Pravni fakultet u Novom Sadu
e-mail: vladimir.medovic@pravni-fakultet.info

NADLEŽNOST ORGANA DRŽAVA ČLANICA EVROPSKE UNIJE U SLUČAJU PRENOSA LIČNIH PODATAKA U TREĆU ZEMLJU

Apstrakt:

Evropska unija i njene država članice poseduju razvijeno zakonodavstvo o zaštiti ličnih podataka. Zaštita ličnih podataka građana Evropske unije garantovana je Osnivačkim ugovorima, Poveljom o osnovnim pravima Evropske unije, propisima organa Evropske unije, kao i nacionalnim zakonima država članica. Ovi propisi se primenjuju na sve slučajeve prikupljanja i obrade ličnih podataka na teritoriji Evropske unije. Međutim, razvoj interneta i pojava globalnih društvenih mreža poput Fejsbuka, Instagrama, Tvitera i drugih, briše nacionalne granice i omogućuje multinacionalnim kompanijama koje su vlasnici tih mreža da pohranjuju i obrađuju lične podatke građana iz jedne države u državama gde te kompanije imaju sedište. U tom slučaju postavlja se pitanje nadležnosti nacionalnih organa za zaštitu ličnih podataka države u kojoj se prikupljeni lični podaci njenih građana. Ovo pitanje se pojavilo u predmetu *Safe Harbour* koji je rešavao Sud pravde Evropske unije po zahtevu za rešavanje prethodnog pitanja irskog suda. Suština pitanja odnosila se na nadležnost nacionalnog irskog komesara za zaštitu ličnih podataka u slučaju prenosa prikupljenih ličnih podataka građana Evropske unije u Sjedinjene Američke Države od strane Fejsbuka. U ovom predmetu se takođe postavilo pitanje da li nacionalni organi za zaštitu ličnih podataka država članica EU imaju ovlašćenje da postupaju i u onim slučajevima u kojima je Evropska komisija proglasila neku treću zemlju za bezbednu luku u kojoj se u dovoljnoj meri garantuje zaštita ličnih podataka građana EU. Presudom Suda pravde potvrđena je nadležnost nacionalnih organa za zaštitu ličnih podataka država članica EU i u takvim slučajevima, ukoliko postoje okolnosti koje ukazuju na opasnost povrede tajnosti ličnih podataka građana EU. U ovom radu autor analizira okolnosti ovog slučaja, kao i posledice ove presude na pitanje zaštite ličnih podataka na globalnim mrežama.

Ključne reči: Evropska unija, Fejsbuk, zaštita ličnih podataka, Sud pravde Evropske unije

UVOD

Pravo na privatnost i pravo na zaštitu ličnih podataka predstavljaju opšte prihvaćena ljudska prava. Ova prava su garantovana članom 8. Evropske konvencije

za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koji propisuje da svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske. Ona takođe proizilaze iz zajedničkih ustavnih tradicija evropskih država.¹ Većina evropskih zemalja, posebno države članice Evropske unije i Evropskog ekonomskog prostora, imaju razvijeno zakonodavstvo kada je reč o zaštiti ličnih podataka. Zakonodavstvo tih država sadrži visoke standarde u pogledu zaštite ličnih podataka i propisuju efikasne procedure za njihovu primenu. Međutim, primena tih propisa je ograničena na teritorije datih država. Razvoj informacionih tehnologija i pojava globalnih društvenih mreža poput Fejsbuka, Instagrama, Tvitera i drugih, briše nacionalne granice i omogućuje multinacionalnim kompanijama koje su vlasnici tih mreža da prenose i obrađuju lične podatke građana u državama gde te kompanije imaju sedišta. Problem nastaje kada propisi država u kojima se obrađuju ti podaci ne pružaju dovoljno garancija za zaštitu prikupljenih podataka o ličnosti. U takvim slučajevima dovodi se u pitanje mogućnost efikasne primene ustavnih i zakonskih garancija o zaštiti podataka o ličnosti od strane država u kojoj su prikupljeni podaci o njenim građanima. To nas dovodi do pitanja u kojoj meri je uopšte moguće na nacionalnom i regionalnom nivou regulisati oblast zaštite podataka o ličnosti, a da se pri tome ne ugrozi takođe legitiman interes za slobodno kretanje tih podataka koji nameću zahtevi međunarodnog prometa? Upravo ovim pitanjem se bavio Sud pravde Evropske unije u presudi *Safe Harbour* od 6. oktobra 2015. godine koja je predmet ovog rada.² Određeni delovi ove presuda su od velikog značaja za Srbiju i njene građane. Srbija je Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju preuzela obavezu usklađivanja svog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU u pogledu zaštite ličnih podataka. Obaveza usklađivanja zakonodavstva podrazumeva i njegovu pravilnu primenu u skladu sa presudama Suda pravde EU. Osim toga, veliki broj građana Srbije ima otvorene profile na društvenim mrežama čiji su vlasnici multinacionalne kompanije iz inostranstva. Podaci o ličnosti koji su prikupljeni u Srbiji prenose se i obrađuju na serverima koji se nalaze u sedišta tih kompanija u trećim državama, u skladu sa njihovim nacionalnim propisima. Standardi koji se odnose na zaštitu podataka o ličnosti u tim zemljama mogu se razlikovati od onih koji postoje u Srbiji. Stoga građani Srbije takođe imaju interes da njihovi lični podaci, kao i komunikacija koju vode preko društvenih mreža budu zaštićeni i ne budu predmet zloupotreba.

ZAŠTITA PRAVA NA PRIVATNOST PODATAKA O LIČNOSTI U EVROPSKOJ UNIJI

Zaštita ličnih podataka građana Evropske unije garantovana je Osnivačkim ugovorima, Poveljom Evropske unije o osnovnim pravima, propisima organa Evropske unije, kao i nacionalnim zakonima država članica.

1 U Srbiji su članom 41. i 42. Ustava Republike Srbije zagaranovani tajnost pisama i drugih sredstava opštenja, kao i zaštita podataka o ličnosti.

2 Predmet C-362/14, Maximilian Schrems v. Data Protection Commissioner, presuda od 6. oktobra 2015.

Članom 16. stav 1. Ugovora o funkcionisanju EU je propisano da svako ima pravo na zaštitu ličnih podataka koji se odnose na njega/nju. Drugim stavom istog člana je predviđeno da će Evropski parlament i Savet u redovnom zakonodavnom postupku usvojiti pravila koja se odnose na zaštitu pojedinaca u pogledu obrade podataka o ličnosti od strane institucija, tela, kancelarija i agencija EU i država članica, kada sprovede aktivnosti koje spadaju u domen prava EU, i pravila koja se odnose na slobodno kretanje tih podataka. Poštovanje tih pravila biće predmet nadzora od strane nezavisnih tela.

Povelja EU o osnovnim pravima takođe garantuje pravo na privatn i porodičan život i pravo na zaštitu podataka o ličnosti. Članom 7. Povelje je predviđeno da svako ima prava na poštovanje njegovog ili njenog privatnog i porodičnog života, doma i komunikacije. Članom 8. Povelje je propisano da svako ima pravo na zaštitu podataka o ličnosti koji se tiču te osobe. Takvi podaci moraju biti obrađivani pravično u skladu sa njihovom specifičnom svrhom i na osnovu pristanka dotične osobe ili na nekom drugom legitimnom osnovu koji je propisan zakonom. Svako ima pravo da pristupi prikupljenim podacima koji se odnose na njega i pravo da zahteva njihovu ispravku. Nadzor nad primenom ovh pravila sprovede nezavisna tela. Radi obezbeđenja primene prava koja su garantovana Poveljom, član 47. Povelje predviđa pravo na efikasan pravni lek i pravo na pravično suđenje pred nezavisnim i nepristrasnim tribunalom. S obzirom da su propisana Poveljom, pravo na privatn i porodičan život i pravo na zaštitu podataka o ličnosti predstavljaju deo primarnog prava EU. Naime, u skladu sa članom 6. stav 1. Ugovora o EU, Povelja EU o osnovnim pravima ima istu pravnu snagu kao i Ugovor o EU i Ugovor o funkcionisanju EU. To znači da propisi organa EU moraju biti u skladu sa odredbama Povelje EU o osnovnim pravima koje se odnose na poštovanje privatnosti i zaštitu podataka o ličnosti.

Najizad, kao što je već pomenuto, pravo na poštovanje privatnog, porodičnog života, doma i prepiske garantovano je Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ono takođe proizilazi iz zajedničkih ustavnih tradicija država članica. Shodno tome, Sud pravde smatra ovo pravo delom opšteg načela o zaštiti ljudskih prava u smisli člana 6. stav 3. Ugovora o EU, koje su organi EU i države članice, kada primenjuju propise EU, dužni da poštuju.³

U vreme nastanka spora u predmetu *Safe Harbour* 2013. godine, u EU je na snazi bila Direktiva br. 95/46 Evropskog parlamenta i Saveta od 24. oktobra 1995. godine o zaštiti pojedinaca u vezi sa obradom ličnih podataka i o slobodnom kretanju ovih podataka.⁴ Članom 1. Direktive je propisano da će države članice štiti osnovna prava i slobode pojedinaca posebno pravo na privatnost prilikom obrade ličnih podataka. U članu 25. Direktive propisano je da će države članice omogućiti prenos ličnih podataka u treće zemlje u cilju njihove obrade samo u slučaju da dotična treća zemlja obezbedi adekvatni nivo zaštite ličnih podataka. Adekvatnost nivo zaštite koji pruža treća zemlja će biti procenjen u svetlu svih

3 Predmet C- 293/12 i C-594/12, *Digital Ireland and Others*, EU:C 2014:238.

4 OJ 1995 L 281, p. 31. Direktiva je izmenjena Uredbom Evropskog parlamenta i Saveta br. 1882/2003 od 29. septembra 2003, OJ 2003 L 284, p.1.

okolnosti u kojim se sprovodi operacije prenosa podataka, s tim da će posebna pažnja biti posvećena prirodi podataka, svrsi i trajanju predviđene operacije obrade, zemlji porekla i zemlji konačne destinacije, pravnim pravilima, opštim i sektorskim, koja su na snazi u dotičnoj zemlji i profesionalnim pravilima i tajnosti mera koje se primenjuju toj zemlji. Države članice i Evropska komisija informisaće jedni druge u slučaju da smatraju da određena treća zemlja ne obezbeđuje adekvatnu zaštitu privatnosti prilikom obrade ličnih podataka. U slučaju da Komisija utvrdi da treća zemlja ne obezbeđuje adekvatan nivo zaštite, države članice će doneti neophodne mere za zabranu prenosa ličnih podataka u tu zemlju. Istim članom je predviđeno da Komisija može, na osnovu procene domaćih zakona i međunarodnih sporazuma i posebno nakon pregovora sa datom trećom zemljom, utvrditi da treća zemlja obezbeđuje adekvatan nivo zaštite privatnog života i osnovnih sloboda i prava pojedinaca. U tom slučaju države članice će preduzeti neophodne mere kojima će se obezbediti poštovanje odluke Komisije. Članom 28. Direktive je propisano da će svaka država članica osnovati jedno ili više javnih tela koje će biti odgovorne za nadzor nad primenom obaveza koje proizilaze za države članice iz ove direktive. Ta tela će imati: 1) istražna ovlašćenja, 2) izvršna ovlašćenja koja uključuju donošenje odluke privremenoj ili trajnoj zabrani prenosa i obradi podataka i 3) ovlašćenja da pokrenu odgovarajuće pravne postupke pred nadležnim sudovima u slučaju kršenja nacionalnih propisa koji su doneti u skladu sa Direktivom.

Na osnovu člana 25. Direktive 95/46 Komisija je 26. jula 2000. godine, nakon okončanih pregovora sa Sekretarijatom za trgovinu SAD, donela Odluku br. 2000/54 o adekvatnosti zaštite predviđene načelima sigurne luke (*safe harbour*) i najčešće postavljenim pitanjima koje je izdao Sekretarijat za trgovinu SAD.⁵ U članu 1. Odluke se utvrđuje da se za sve aktivnosti koje spadaju u domen Direktive 95/46, načela privatnosti *Safe Harbour*, primenjena u skladu sa uputstvima Sekretarijata za trgovinu SAD smatraju adekvatnim nivoom zaštite ličnih podataka prenetih iz EU u kompanije osnovane u SAD. Načela privatnosti *Safe Harbour* predviđaju da će prenos podatak iz EU u SAD biti omogućen samo kompanijama koje se dobrovoljno sertifikuju kod Sekretarijata za trgovinu SAD i prihvate obavezu poštovanja načela privatnosti u pogledu prikupljanja, čuvanja i obrade ličnih podataka u skladu sa uputstvima koje izdaje Sekretarijat za trgovinu.

PREDMET SAFE HARBOUR

Tužilac u ovom predmetu, gospodin Šrems (Schrems), državljanin Austrije, sa boravištem u toj državi, bio je korisnik Fejsbuka od 2008. godine. Kao i svaka druga osoba sa boravkom na teritoriji Evropske unije, gospodin Šrems se registrovao i zaključio ugovor sa Fejsbuk Irskom (Facebook Ireland), firmom ćerkom kompanije Fejsbuk Inc. (Facebook Inc.) koja je registrovana u SAD. Gotovo svi lični podaci korisnika Fejsbuk Irska koji imaju boravak na teritoriji EU se prenose na servere matične Fejsbuk Inc. u SAD gde se obrađuju.

5 OJ 2000 L 215, p. 7.

Gospodin Šrems je 25. juna 2013. godine podneo žalbu Komesaru za zaštitu ličnih podataka u Irskoj u kojoj je zatražio da u skladu sa svojim ovlašćenjima zabrani kompaniji Fejsbuk Irska da prenese njegove lične podatke u SAD. U svojoj žalbi gospodin Šrems je naveo da propisi i praksa koji su na snazi u SAD ne pružaju adekvatnu zaštitu ličnih podataka od nazdornih aktivnosti koje sprovode bezbednosne službe SAD. S tim u vezi posebno se pozvao na otkrića koja je u tom pogledu izneo Edvard Snouden o špijunskim aktivnostima koje sprovodi Nacionalna bezbednosna agencija (NSA). Irski Komesar za zaštitu podataka je, međutim, smatrao da nema razloga da sprovodi posebnu istragu u tom slučaju i odbio je žalbu kao neosnovanu sa obrazloženjem da gospodin Šrems nije izneo nijedan dokaz da je Nacionalna bezbednosna agencija SAD pristupila njegovim podacima. Takođe je konstatovano da se u skladu sa Odlukom Komisije 2000/520 smatra da SAD pružaju adekvatan nivo zaštite privatnosti prilikom obrade ličnih podataka.

Nezadovoljan odlukom Komesara za zaštitu ličnih podataka gospodni Šrems je podneo tužbu protiv njegovog rešenja nadležnom Višem sudu u Irskoj. Razmatrajući tužbu Viši sud u Irskoj je utvrdio da se elektronski nadzor i presretanje ličnih podataka prenetih iz EU u SAD obavlja u javnom interesu, ali da iz izjava Edvarda Snoudena (bivši službenik NSA) proizilazi da taj nadzor često prevazilazi ono što je neophodno za zaštitu javnog interesa. Po mišljenju Višeg suda, građani EU nemaju efikasno pravni lek za zaštitu svojih podataka u SAD. Elektronski nadzor i presretanje ličnih podataka od strane bezbednosnih službi se sprovodi u tajnom *ex parte* postupku. Jednom kada su lični podaci preneti u SAD postoji mogućnost da tim podacima pristupe federalne bezbednosne službe, često bez odgovarajućeg i valjanog razloga. Sud je zatim konstatovao da Irsko pravo zabranjuje prenos ličnih podataka izvan nacionalne teritoriji osim kada treća zemlja obezbeđuje adekvatan nivo zaštite privatnosti i osnovnih prava i sloboda. Praksa masovnog i nediskriminatornog pristupanja ličnim podacima koja postoji u SAD bi se stoga morala smatrati suprotna načelu proporcionalnosti i osnovnim vrednostima koje garantuje Ustav Irske. Sa druge strane irski sud je primetio da je Odlukom 2000/520 Komisije utvrđeno da SAD obezbeđuju adekvatan nivo zaštite privatnosti prilikom obrade ličnih podataka i da ta odluka obavezuje države članice, uključujući Irsku.

Kod takvog stanja stvari irski sud je odlučio da prekine postupak i da u skladu sa članom 267. Ugovora o funkcionisanju EU uputi sledeće pitanje Sudu pravde EU: da li je nacionalno nadzorno telo za zaštitu ličnih podataka prilikom ispitivanja pritužbe, koja se odnosi na prenos ličnih podataka u treću zemlju (u ovom slučaju SAD) za koju se tvrdi da ne obezbeđuje adekvatan nivo zaštite privatnosti, apsolutno vezano odlukom Komisije donetom u skladu Direktivom 95/46 kojom se utvrđuje suprotno? Ili, alternativno, da li nacionalno nadzorno telo mora sprovesti istragu o tom pitanju u svetlu činjenica koje su se pojavile nakon donošenja odluke Komisije?

U suštini irski sud je prema shvatanju Suda pravde postavio pitanje da li Uputstvo 95/46, u svetlu članova 7,8 i 47 Povelje EU o osnovnim pravima mora biti protumačeno tako da znači da odluka koja je usvojena u skladu sa tom direktivom,

kao što je slučaj sa Odlukom 2000/520 kojom Komisija utvrđuje da treća zemlja obezbeđuje adekvatan nivo zaštite, sprečava nadzorno telo države članice da ispita navode iz pritužbe pojedinca koja se odnosi na zaštitu njegovih prava i sloboda u pogledu obrađivanja ličnih podataka koji su preneti iz države članice u treću zemlju kada ta osoba tvrdi da pravo i praksa koje su na snazi u toj zemlji ne obezbeđuju odgovarajući nivo zaštite.

S tim u vezi Sud pravde je prvo razmotrio ovlašćenja nacionalnog nadzornog tela u skladu sa odredbama Direktive. Sud je podsetio da obaveza država članica u pogledu osnivanja nezavisnih nadzornih tela za prenos ličnih podataka u treće zemlje proizilazi ne samo iz člana 28. Direktive, već i iz primarnog prava EU: člana 8. Povelje EU o osnovnim pravima i člana 16. Ugovora o funkcionisanju EU. Kako bi mogla garantovati zaštitu osnovnih prava i sloboda pojedinaca u vezi sa prenosom podataka u treću zemlju nacionalna Direktiva predviđa odgovarajuća istražna, izvršna i procesna ovlašćenja za nacionalna nadzorna tela. Prilikom njihovog vršenja ta tela moraju obezbediti pravičnu ravnotežu između poštovanja osnovnog prava na privatnost i interesa slobodnog kretanja ličnih podataka. U skladu sa članom 8. Povelje i članom 28. Direktive, nacionalna nadzorna tela su odgovorna za nadzor nad primenom pravila EU koja se odnose na zaštitu pojedinaca u pogledu obrade podataka. Svako od njih stoga ima ovlašćenje da proveri da li prenos ličnih podataka iz države članice u treću zemlju ispunjava uslove postavljene Direktivom, posebno da li treća zemlja obezbeđuje dovoljnu zaštitu prava na privatnost. Ukoliko to nije slučaj takav prenos ličnih podataka mora biti zabranjen. Sa druge strane, član 25. Direktive nameće odgovarajuće obaveze i Komisiji kako bi se obezbedilo da se lični podaci mogu prenositi samo u treće zemlje koje obezbeđuju adekvatan nivo zaštite. Iz toga proizilazi da odluku o tome da li treća zemlja obezbeđuje ili ne obezbeđuje adekvatan nivo zaštite mogu doneti bilo države članice ili Komisija. Međutim, kada Komisija na osnovu člana 25. Direktive usvoji odluku u kojoj utvrđuje da treća zemlja obezbeđuje adekvatan nivo zaštite, takva odluka je, shodno članu 288. Ugovora o funkcionisanju EU, obavezujuća za države članice koje moraju da donesu neophodne mere za njeno sprovođenje. Shodno tome, sve dok takva odluka ne bude poništena od strane Suda pravde, države članice ne mogu da usvoje odluku koja bi bila u suprotnosti sa njom. To se odnosi i na nezavisna nacionalna nadzorna tela koja ne bi mogla da donesu suprotnu odluku, da treća zemlja ne obezbeđuje adekvatan nivo zaštite.

Nakon ove konstatacije sledio je ključan stav Suda pravde. Okolnost da je Komisija donela takvu odluku, ipak, ne sprečava pojedince čiji podaci se prenose u treću zemlju da podnose pritužbe nacionalnom nadzornom telu, niti onemogućava to telo da razmotri podnete pritužbe. Po mišljenju Suda, odluka Komisije ne može ukinuti niti umanjiti ovlašćenja nacionalnih nadzornih tela u skladu sa članom 8. Povelje i članom 28. Direktive. Ukoliko, nakon sprovedene istrage, nacionalno nadzorno telo utvrdi da su navodi iz pritužbe osnovani ono mora u skladu sa članom 8. Povelje i članom 28. Direktive pokrenuti odgovarajući postupak pred nacionalnim sudom. Nacionalno zakonodavstvo država članica mora predvideti odgovarajuće pravne lekove koji će omogućiti nadzornom telu da pred nadležnim sudom iznese argumente u pogledu osnovanosti navoda iz pritužbe. U tom slučaju

nacionalni sud će, ako postoje sumnje u pogledu zakonitosti odluke Komisije, uputiti Sudu pravde prethodno pitanje koje se odnosi na važenje odluke Komisije. Na osnovu svega izloženog, Sud pravde je zaključio da odluka Komisije doneta na osnovu člana 25. Direktive, ne sprečava nacionalno nadzorno telo da ispita pritužbu lica koja se odnosi na zaštitu njegovih prava i sloboda u vezi sa prenosom i obradom njegovih ličnih podataka u treću zemlju kada to lice tvrdi da pravo i praksa koje su na snazi u toj zemlji ne obezbeđuju adekvatan nivo zaštite.

Nakon toga, Sud pravde je prešao na razmatranje važenja Odluke 2000/520 Komisije, mada ovo pitanje nije formalno postavljeno od strane irskog suda. Naime, Sud pravde je smatrao da je potrebno da odluči o tom pitanju, s obzirom da je u osnovnom postupku gospodin Šrems zapravo doveo u pitanje zakonitost Odluke Komisije, tvrdeći da pravo i praksa koji su na snazi u SAD ne pružaju adekvatan nivo zaštite privatnosti. Time bi, po mišljenju Suda pravde, odgovor na pitanje koje mu je postavio irski sud bio potpun.

Razmatrajući ovo pitanje Sud pravde je primetio da u skladu sa članom 25. Direktive Komisija može utvrditi da treća zemlja obezbeđuje adekvatni nivo zaštite na osnovu domaćeg prava ili međunarodnih obaveza koje je prihvatila. Pojam „adekvatan“ ne znači da treća zemlja treba da omogući nivo zaštite koji je identičan onome koji postoji u EU, već da mora u suštini biti ekvivalentan sa njim. U tom pogledu Komisija mora uzeti u obzir pravo i praksu koji su na snazi u datoj zemlji, kao i sve okolnosti koje se odnose na prenos podataka. Prilikom donošenja odluke, diskreciona ovlašćenja Komisije su, po oceni Suda pravde, veoma uska i ograničena uslovima i kriterijumima iz člana 25. Direktive. Zatim je Sud pravde prešao na ocenu teksta Odluke Komisije. S tim u vezi Sud pravde je primetio da se u članu 1. Odluke navodi da načela postavljena u Aneksu I (načela sigurne luke – *safe harbour*), primenjena u skladu sa uputstvima iz Aneksa II Odluke, obezbeđuju adekvatan nivo zaštite ličnih podataka prenetih iz EU organizacijama osnovanim u SAD. U pitanju su načela i uputstva izdata od strane Sekretarijata za trgovinu SAD koja se zasnivaju na dobrovoljnoj sertifikaciji kompanija koja prenose podatke iz EU i njihovom prihvatanju ovih načela i uputstava. Sud je takođe konstatovao da iz Odluke proizilazi da u slučaju sukoba zakona SAD i načela sigurne luke, ova poslednja moraju biti u skladu sa zakonom SAD. Dalje, Sud je utvrdio da u spornoj odluci Komisija nije analizirala zakonodavstvo SAD koje se odnosi na elektronsku prismotru i pristup ličnim podacima, kao ni postojanje efikasnih pravnih sredstava u tim slučajevima. Na osnovu toga Sud je zaključio da u spornoj odluci Komisija, uprkos obavezi iz člana 25. Direktive, nije navela zloge na osnovu kojih bi se moglo zaključiti da SAD obezbeđuju adekvatan nivo zaštite na osnovu domaćeg prava ili međunarodnih obaveza koje su preuzele. Naprotiv, Komisija uopšte nije ni navela da pravo SAD pruža adekvatan nivo zaštite koji se zahteva Direktivom, što je dovoljan razlog za poništaj Odluke.

U nastavku presude Sud pravde je razmotrio i delove Odluke kojima se ograničavaju nadležnosti nacionalnog nadzornog tela da suspenduje prenos podataka u treću zemlju. Pri tom je Sud iskoristio priliku da analizira propise i praksu koja se odnosi na presretanje i pristupanje ličnim podacima od strane

bezbednosnih službi u SAD, pozivajući se na dokumente koje je u međuvremenu izdala sama Komsija 2013. godine koji se odnose na propise i praksu SAD u pogledu pristupanja ličnim podacima.⁶ Iz tih dokumenat se može zaključiti da vlasti SAD mogu pristupiti ličnim podacima prentim iz EU u SAD i obrađivati ih na način koji nije u skladu sa svrhom zbog koje su preneti i van onoga što je striktno neophodno i proporcionalno zaštititi nacionalne sigurnosti. Osim toga, osobe čiji podaci se obrađuju nemaju odgovarajuća pravna sredstva za zaštitu svojih prava, kao ni pravo da zahtevaju ispravku ili brisanje svojih podataka. Kod takvog stanja stvari Sud pravde je zaključio da je usvajajući Odluku 2000/520 i ograničavajući nadležnosti nacionalnih nadzornih tela Komisija prekoračila svoja ovlašćenja. Na osnovu svega izloženog Sud pravde je odlučio da je Odluka Komisija 2000/520 nevažeća.

EPILOG

Presuda Suda pravde u predmetu *Safe Harbour* skrenula je pažnju javnosti na moguće rizike od prenosa ličnih podataka u treće zemlje u kojima, u skladu sa tamošnjim propisima, postoji rasprostranjena praksa pristupanja tim podacima od strane bezbednosnih službi. Ona je takođe otvorila osetljiva politička pitanja između EU i SAD u pogledu opravdanosti takve prakse koja pogađa prava građana EU. Osim toga, presuda je imala je i konkretne pravne efekte. Proglašenjem Odluke Komisije 2000/520 nevažećom, nacionalnim supervizorima su ponovo su u punom obimu vraćena ovlašćenje za nadzor nad prenosom podataka u SAD. Kompanije iz SAD koje posluju na teritoriji EU morale su da prilagode svoje poslovanje strogim propisima EU u pogledu prikupljanja, prenosa i obrade podataka. Osim toga dogodile su se značajne promene u pravnoj regulativi EU vezanoj za prenos ličnih podataka u treće zemlje. Direktiva 95/46 je zamenjena Uredbom Evropskog parlamenta i Saveta od 27. aprila 2016. godine o zaštiti fizičkih lica u vezi sa obradom ličnih podataka i o slobodnom kretanju tih podataka (Uredba o opštoj zaštiti podataka).⁷ Uredba je stupila na snagu 25. maja 2018. godine. Uredbom su uvedena detaljnija i stroža pravila za organizacije koje prikupljaju, čuvaju, prenose i obrađuju lične podatke, koja su uzela u obzir iskustva i probleme u primeni ranije direktive. Okolnost da je promenjena forma pravnog akta i da je ova materija sada uređena uredbom odražava se na pravno dejstvo pravila koje se odnose na prenos ličnih podataka. Direktive obavezuju države članice u pogledu cilja koji se želi postići dok im daju slobodu u pogledu načina i sredstava za njihovo postizanje.⁸ Kao takve one predstavljaju sredstvo za usaglašavanje propisa država članice. Osim toga, s obzirom da obavezuju isključivo države članice, direktive su pogodne samo za vertikalno direktno dejstvo, što znači da se pojedinci mogu pozivati na njih

6 Communication of 27 November 2013 to the European Parliament and the Council "Rebuilding Trust in EU-US Data Flows" COM 2013, 846 and Communication to the European Parliament and Council of 27. November 2013 on the Functioning of the Safe Harbour from the Perspective of EU Citizens and Companies Established in the EU, COM 2013, 847.

7 O J L 119/1, 4.5.2016.

8 Član 288. stav 3. Ugovora o funkcionisanju EU

samo u odnosu na države članice. Sa druge strane, uredbe predstavljaju opšte pravne akte, imaju obavezujuće dejstvo i direktno se primenjuju u državama članicama.⁹ Stoga pored vertikalnog imaju i horizontalno pravno dejstvo, tako da se pojedinci mogu pozivati na njih i u odnosima sa drugim pojedincima, u ovom slučaju kompanijama koje prikupljaju i obrađuju lične podatke. Time je u mnogome poboljšana pravna zaštita pojedinaca u pogledu zaštite njihovih ličnih podataka.

Presuda u predmetu *Safe Harbour* je od značaja i za Srbiju i za njene građane. Naime građani Srbije su takođe u korisnici usluga velikih društvenih mreža čiji vlasnici su kompanije sa sedištem u SAD. Samim tim su izloženi istim problemima kao i građani EU. Možda čak i više, s obzirom da iz građana EU ipak stoji autoritet EU koja je u poziciji da pokrene ovo pitanje u odnosima sa SAD. Osim toga, ova presuda po svom značaju smatra se delom pravnih tekovina EU u oblasti zaštite ličnih podataka. Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju Srbija je preuzela obavezu usklađivanja svog zakonodavstva u oblasti zaštite ličnih podataka sa pravnim tekovinama EU.¹⁰ To podrazumeva ne samo donošenje propisa koji su usklađeni sa pravnim tekovinama EU, već i njihovu pravilnu primenu i sprovođenje u skladu sa postojećim instrumentima tumačenja u EU, posebno presudama Suda pravde.¹¹ Srbija je takođe preuzela obavezu formiranja jednog ili više nezavisnih nadzornih tela kako bi efikasno nadzirala i garantovala primenu nacionalnih propisa o zaštiti ličnih podataka. Po prirodi stvari ta tela bi trebalo da imaju slična ovlašćenja kao i ona koja postoje u državama članicama EU. Zbog toga je od izuzetne važnosti uzeti u obzir iskustva koje je EU imala u vezi sa problemom prenosa ličnih podataka u treće zemlje.

Vladimir Medović, PhD, Associate Professor
University Business Academy in Novi Sad,
Faculty of Law in Novi Sad

JURISDICTION OF THE NATIONAL AUTHORITIES OF THE EU MEMBERS STATES IN CASE OF THE TRANSFER OF PERSONAL DATA IN THIRD COUNTRY

Abstract:

The European Union and its Member States have developed legislation on the protection of personal data. The protection of personal data of EU citizens is guaranteed by the Founding Treaties, the Charter of Fundamental Rights of the European Union, the regulations of the European Union institutions, as well as the national laws of the

9 Član 288. stav 2. Ugovora o funkcionisanju EU.

10 Član 81. Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

11 Član 72. Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

member states. These regulations apply to all cases of the collection and processing of personal data in the territory of the European Union. However, the development of the Internet and the emergence of global social networks, such as Facebook, Instagram, Twitter and others, deletes the national boundaries and allows multinational companies that own those networks to store and process personal data from citizens from one country in the countries where these companies have headquarters. In this case, it is unclear whether the national data protection authorities of the member state in which the personal data of its citizens are collected have competences to act. This issue arose in the Safe Harbor case, which was solved by the Court of Justice of EU on a reference for a preliminary ruling by the national Irish court. The essence of the issue concerned the jurisdiction of the National Irish Commissioner for the Protection of Personal Data in the event of the transfer of collected personal data of EU citizens to the United States by Facebook. The case also raised the question as to whether the national authorities for the protection of personal data of EU Member States have the authority to act in those cases where the European Commission has declared a third country as a safe harbor in which the protection of personal data of EU citizens is sufficiently guaranteed. The verdict of the Court of Justice confirmed the jurisdiction of national authorities for the protection of personal data of EU Member States in such cases, if there are circumstances indicating the risk of violation of the confidentiality of personal data of EU citizens. In this paper, the author analyzes the circumstances of this case, as well as the consequences of this judgment on the issue of protecting personal data on global networks.

Key words: *European Union, Facebook, personal data protection, Court of Justice of the European Union*

L I T E R A T U R A:

1. Medović, V., (2016). Pridruživanje Srbije Evropskoj uniji, Novi Sad, Univerzitet Privredna akademija
2. Medović, V., Vapa Tankosić, J., (2017). Srbija u procesu pridruživanja Evropskoj uniji – Izazovi u primeni Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i pravnih tekovina EU, Novi Sad, Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment.
3. Medović, V., (2018). Evropska unija – pravo i institucije, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe

Citirani propisi:

1. Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS br. 98/2006.
2. Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Službeni list SCG – Međunarodni ugovori, br. 9/03, 5/05, i 7/05 – ispr. i Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori br. 12/10
3. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica, sa jedne strane, i Republike Srbije, sa druge strane, Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori, br. 83/2008.

4. Ugovor o Evropskoj uniji i Ugovor o funkcionisanju EU, OJ C 326, 26.10.2012, p.13-390.
5. Povelja Evropske unije o osnovnim pravima, OJ C 326, 26.10.2012, p.391-407.
6. Direktiva br. 95/46 Evropskog parlamenta i Saveta od 24. oktobra 1995. godine o zaštiti pojedinaca u vezi sa obradom ličnih podataka i o slobodnom kretanju ovih podataka, OJ 1995 L 281, p. 31
7. Odluka Komisije br. 2000/54 o adekvatnosti zaštite predviđene načelima sigurne luke i najčešće postavljenim pitanjima koje je izdao Sekretarijat za trgovinu SAD, OJ 2000 L 215, p. 7

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

007.5:34(082)

**НАУЧНИ скуп Правнички дани проф. др Славко Царић (16 ;
2019 ; Нови Сад)**

Pravo i digitalne tehnologije : [zbornik referata sa XVI
Međunarodnog naučnog skupa "Pravnički dani prof. dr Slavko
Carić", 26-28. septembra 2019. godine u Novom Sadu] = Law and
digital technology : [proceedings of the 16th International Scientific
Conference "Legal Days Prof. Slavko Carić Ph.D.", September 26-28,
2019 in Novi Sad] / priredio, edited by Marko Carić. - Novi Sad :
Univerzitet Privredna akademija : Pravni fakultet, 2019 (Novi Sad :
Feljton). - 386 str. ; 24 cm

Tiraž 80. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija
uz svaki rad. - Rezime na engl. jeziku uz većinu radova.

ISBN 978-86-6019-103-0

a) Информације - Правна заштита - Зборници

COBISS.SR-ID 330571527